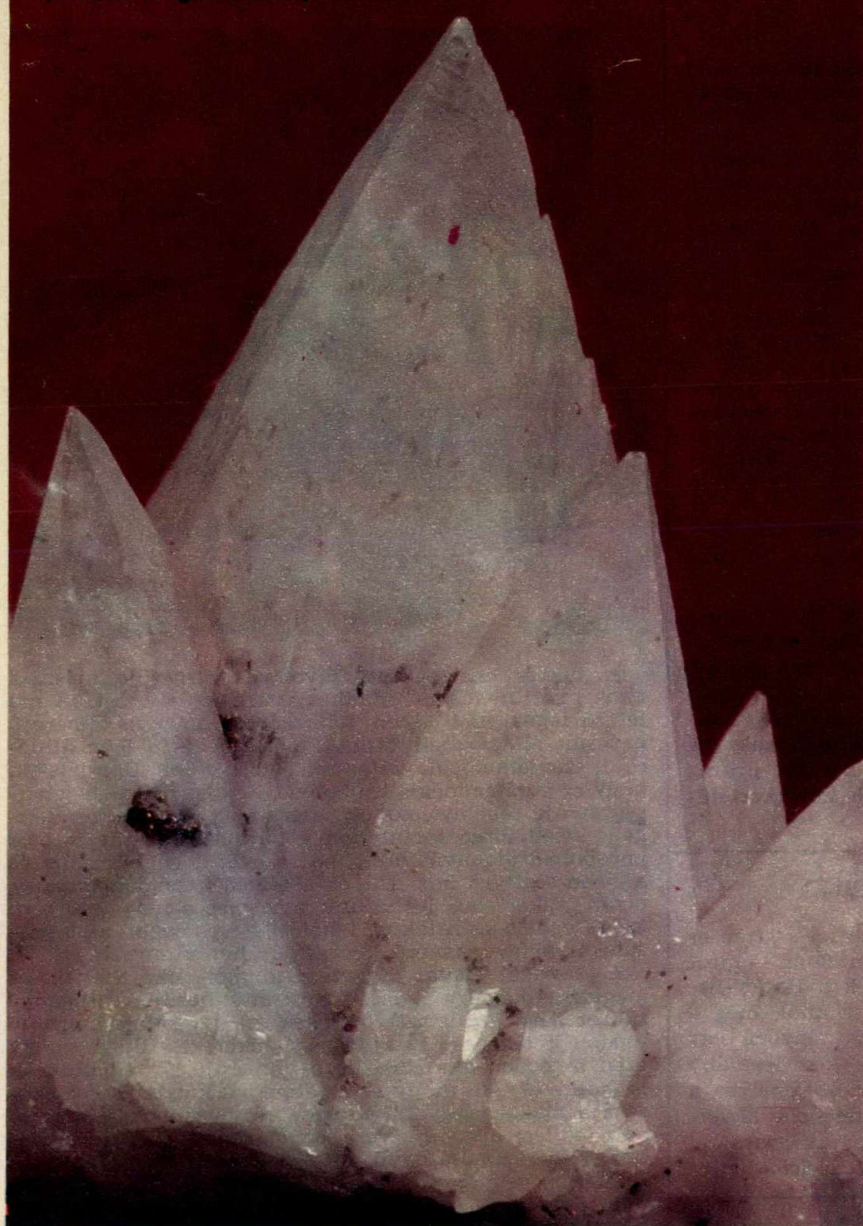

(Borsók-Prágai felvétele)

„GÓTIKUS” KRISTÁLY

A jéghez hasonlít a képünkön látható kristály, mégsem ezért nevezzük *izlandi pátnak*. Neve arra utal, hogy legnagyobb tömegben Izlandon fordul elő a *kalcitnak* — régi magyar nevén *mészpántnak* — ez a szép, átlátszó változata. Az általunk bemutatott kristálycsoport a Mátra-hegységi *Nagylápafő* ércfelületének* üregeiből származik.

A leggyakoribb, hazánkban is sok helyen előforduló ásványok, a kalcitok vegyi összetételüket tekintve kalcium-karbonátok (CaCO_3), és sok száz kristályformájukat ismerik. A kalcit általában *fehér*, de *sárgás*, né-

ha *zöldes* árnyalatúra is elszíneződhet. Egy ritka fajtája a Mátra *Gyöngyösorosi* ércbányájából származó „*fekete kalcit*” — az színét a kristályrácsba zárt idegen anyagoktól kapja.

A kristályok formája, a kristályt borító lapok száma, alakja és aránya megőrzi keletkezésüknek a körülményeit — ez megkönnyíti a szakemberek oknyomozó kutatómunkáját. A képünkön bemutatott, gótikusan megnyúlt kalcitkristályoknak — ásványtani nevükön — *szkaleno-*

édereknek — az alakja a szakembereknek azt árulja el, hogy azok, az ércfelületek képződésével egyidőben, 200–250 Celsius-fokon váltak ki az andezit kőzet hasadékaiknak falára, ólom és cink ércek kíséretében.

A Mátra ércbányái közül a ma már bezárt parásdásvári *Béke* táró és a még ércet termelő Gyöngyösorosi ércfelületei büszkélkedhetnek a legszebb kalcitkristályokkal. Az ott dolgozó bányászok évtizedek óta szorgalmasan gyűjtik a legszebb kristálycsoportokat. Gyöngyösorosiban jellegzetes még az „*ágyúpát*”-nak nevezett kalcit. Ennek — a képünkön látható csúcsíves formáktól eltérően — *zömök*, *oszlopos* a megjelenése. A magasabb hőmérsékleten (300 fok felett) keletkező kalcit általában úgynevezett *romboéder* alakú, s a csúcsán egy kissé összenyomott kockához hasonlít. (Ez a forma tükörzi legjobban a kalcit kristályszerkezeti sajátosságait; ha ugyanis a kristályt eltörjük, ilyen apró romboéderekre hull szét.)

A kalcit az ismertetett területeken kívül hazánkban leggyakoribban a *Budai-hegység* hőforrásokkal átjárt hasadékaiban és barlangjaiban fordul elő; ezek falán nagyon szép és olykor nagyméretű kalcitkristályok találhatóak. Képződésük folyamata még ma is tart a gyógyfürdőinket tápláló hőforrásokban. A *Martinovics-hegy*, a *Hármashatár-hegy* és a *Rókahegy* elhagyott kőfejtőiben még napjainkban is érdemes kalcitot gyűjteni.

A kalcit azonban legnagyobb tömegeiben *kőzetalkotó* ásvány, tavi és főképp tengeri üledékként keletkezik mint *mész*. E nagyobbbrészt nem kristályos — *amorf* — kalcit az égetett *mész* és a *cementgyártás* alapanyaga. Több iparág, sőt a mezőgazdaság is hasznosítja — főképp a savanyú talajok javítására. Mészkőből épül fel a *Dunántúli-középhegység*, a *Bükk* és az *Aggteleki-karszt* nagy része. Mészkőhegyeink hasadékaiknak és barlangjainak falát díszítik az esővízben oldott, majd lassan ismét kiváló *borsókó-* és *cseppkőképződmények*. Közülük a legszebbek a budai *szemlőhegyi*, az *aggteleki* stb. barlangokban találhatók. A földtörténeti évmilliók során átrendeződött, természetes folyamatok révén megtisztult, főként kalcitkristályokból álló kőzet a *márvány* is, ez az értékes építészeti és szobrászati anyag.

Kalcitkristályok nagy tömegben fordulnak elő a védett területeken, barlangokon kívül is — így gyűjthetők, és sok örömet és kristálytani ismeretet szerezhet általuk a figyelmes természetbúvár.

Dr. Baksa Csaba